

Külföldön tanuló magyarországi diákok

Az európai közösségbe való belépésünk időpontjának közeledése egyre több embert foglalkoztat. Ennek következtében sok olyan hasonlat lát napvilágot, kerül a köztudatba, amely párhuzamot von a magyar történelemben több évszázaddal ezelőtt történt események és a csatlakozás jelentősége között.

A honfoglaló magyarság két keresztény kultúra – a keleti és nyugati, a görög és a latin kereszténység – közé ékelődött. Kezdetben a keleti kereszténység hatása érvényesült erősebben, később ennek gyengülése után a nyugati, a latin kereszténység hatása bizonyult erősebbnek. A kereszténység két irányzata között azonban a választást nem vallási, dogmatikai szempontok, hanem reális politikai érdekek döntötték el.

A nyugati keresztény egyház X–XI. századi általános megújulása és vele párhuzamosan a bencés reformmozgalom megerősödése következtében egyre jobban tért hódított a magyarok körében a latin kereszténység. Egyelőre nyugatról – Németországból, Csehországból, Itáliából, Franciaországból – szerzetesek jöttek az országba, akik közvetítették az európai kultúrát is. Például a cseh származású *Szent Adalbert*, az olasz származású *Szent Gellért*, valamint *Bonipertus*, akinek személyében francia származású főpap vezette a pécsi püspökséget.

Ezt követően került sor arra, hogy magyar származású szerzetesek, egyházi személyek, de világiak is kikerültek a középkor nevezetesebb egyetemeire. Itáliában Ferrarába, Padovába, Bolognába; Lengyelországban Krakkóba; Csehországban Prágába; Franciaországban Párizsba, Orleansba, de még a Chartres-i dóm iskolájába is eljutottak, amit a 990-es években Fulbert (960–1028) itáliai származású főpap alapított. Később a bécsi, a wittenbergi és a norinbergi egyetemeket látogatták előszeretettel.

Feltehetnénk a kérdést: Miért nem jártak a tanulni vágyó fiatalok magyar egyetemekre? Azért mert nem volt. 1367-ben Nagy Lajos király ugyan alapított Pécsen egyetemet, de ez nem volt hosszú életű. A XVI. század elején az itt tanuló ifúság évenkénti átlagszáma már elérte a kétezer főt. Közülük mintegy háromezrészán a mohácsi ütközetben veszítették életüket. A török terjeszkedése azután elsorvasztotta a pécsi egyetemet is.

Nagyszombaton Pázmány Péter 1635-ben állított fel jezsuita akadémiát, amit később – 1777-ben – Kempelen Farkas irányításával Budára telepítettek át és 1780-ban nyerte el egyetemi rangját. Tehát csak a XVIII. század végétől volt módja a magyar ifjoknak saját hazájukban egyetemre járni, addig külföldön kellett tanulniuk. Meg kell jegyezni, hogy igen nagy jelentősége volt az egyetem mellé telepített nyomdának is, ami sok és figyelemre méltó alkotás kiadását tette lehetővé, ami szintén a magyar művelődés terjesztését segítette elő.

Európa első egyetemeiként tartják számon az itáliai *padovai egyetemet*, amelyet 1222-ben alapítottak. Majd Bolognában került sor egyetem alapítására 1239-ben. Itt tanított az 1240-es években Magyarországi Pál, a kánonjog neves tudósa, akinek híre hazájába is eljutva igen sok diákot vonzott az egyetemre, úgyhogy 1265-től külön „magyar nemzet (*natio*)” állott fenn Bolognában.

A fentiekből következik, hogy mi a magunk részéről az európai közösségbe való csatlakozás jelentőségéhez mérhető és alapvető változást hozó első eseménynek a *kereszténység felvételét* tekintjük. Ennek lefolytatása két irányú mozgást eredményezett: egyrészt külföldről – zömmel nyugatról – érkezett papok és nemesek segítettek a beilleszkedést, másrészt a külföldi egyetemekre menő diákok hazajöve igyekeztek meggyőzni környezetüket, elnyert tisztségekben a nyugati kultúra megerősítését igyekeztek előmozdítani.

A középkorban sok magyar diák jutott külföldi egyetemre. A kiválasztásban sokszor szerepet játszott az is, hogy az időszerű magyar külpolitikának mi volt a célja és iránya. Elsősorban azonban a katolikus egyház befolyása érvényesült ezen a téren is, és az ő érdekük az volt, hogy a magyar diákok minél többen látogassák az itáliai egyetemeket. Ezek közül is elsősorban (az állítólag 425-ben, de valószínűleg 1239-ben alapított) *bolognai egyetemet* kedvelték.

Bologna: elsőként *Szent Gellért* (977–1046) püspök nevét említhetjük, aki bár nem volt magyar származású, mégis a magyarok történelmének jeles személyiségévé vált. Majd a XIII. században élt *Kézai Simon* neve ötlük a szemünkbe, aki szintén itt tanult. *Ladomér* esztergomi érsek (1279–1298 között volt érsek) tanult ezen az egyetemen, majd *Spalatói Tamás* (1200–1268) történetíró is itt gyarapította ismereteit. *Báthory Miklós* (1425–1506) humanista főpap, majd

Bakócz Tamás (144?–1521) esztergomi érsek következtek a sorban, de ide járt egyetemre Szatmári György (1457–1524) katolikus főpap, a Jagelló-kori humanizmus mecénása is. Majd Brodarics István (1470?–1539) humanista emlékiró következett a sorban. Vele egy időben jár Bolognában Mór László (1470–1526) humanista költő is. Egy évtizeddel később Hagymási Bálint (Valentinus Cybeleius Varasdiensis) (1490–1517) járta Bologna utcáit. Vele körülbelül egy időben tanult itt Kretschmer Lőrinc (1490 körül–1543?) a kitűnő humanista filológus is. Végül Nádasdy Tamás (1498–1562) levéltáros és mecénás valamint Batthyány Orbán (?–1547) a híres erdélyi főúr és az egyik első protestáns énekszerző bővítették ismereteiket ebben a városban.

A ferrarai egyetemet 1264-ben alapították. Ide járt Magyarországról Handó György (?–1480) humanista diplomata. Janus Pannonius (1434–1472), a magyar humanista irodalom legjelentősebb alakja is ezen az egyetemen szerezte ismereteit. A már említett Bakócz Tamás (144?–1521) is járt néhány évet Ferrarában, ugyanígy Garázda Péter (1450–1507) is, aki Vitéz János és Janus Pannonius rokona volt. Itt tanult Nagylucsei Fodor István (1460–1494) diplomata és szónok is, aki a Gratzban megkezdett tanulmányait Ferrarában fejezte be.

A firenzei egyetemet 1349-ben alapították. Itt végezte egyetemi tanulmányait Váradi János (XV. század közepe–második fele) teológiai író.

A padovai egyetemet 1222-ben alapították, Kézai Simon töltött itt néhány esztendő. Benedek váradi püspök (1291–1296 között volt váradi püspök) és Tamás esztergomi érsek (1305–1321 között volt érsek) töltötte itt tanulóéveit. Itt lett a kánonjog doktora Bánfalvi Miklós (?–1459) jogtudós is. Itt tanult a már említett Garázda Péter (1450–1507) humanista költő is. Thurzó János (1464–1520) humanista főpap és mecénás is megismerte és megszerette Padovát. Brodarics István is tanult itt néhány hónapot. Kassai Antónius János (1499–1557), a híres humanista orvos és író szintén itt szerezte ismereteit.

A római egyetemet VIII. Bonifác pápa 1303-ban alapította. Ide is járt egyetemre Nádasdy Tamás (1498–1562).

Itáliai egyetemeken tanult Telegdi Csanád, aki 1330–1349 között volt esztergomi érsek. Ugyancsak itáliai egyetemekre járt Telegdi Tamás is, aki 1358–1367 között volt esztergomi érsek.

A bécsi egyetemet 1453-ban alapították, közelsége miatt sok magyar diák látogatta. Közülük elsőként említhetjük Vitéz Jánost (1408–1472), aki humanista műveltségének alapjait itt szerezte meg. Itt végzett egyetemi tanulmányokat Debrenthei Tamás (1410–1479 után) is, aki a kor-szak neves mecénása lett. Itt és Heidelbergben szerezte ismereteit Váci Pál (1427–?) domonkos szerzetes, fordító, aki a Birk-kódex saját kezű másolatával gyarapította irodalmunkat. Itt tanult Valentin Krauss (1460 körül–1500) humanista orvos, szakíró és Johannes Kresling (?–1549) humanista szónok, prédikátor is. Az előbbi a magyar hallgatók prokurátora volt az egyetemen, az utóbbi Budpán, Körmöcbányán, Korponán és Selmecbányán lelkészkedett. Kálmán-csehi Domokos (?–1503) humanista főpap, diplomata és a kor jelentős pénzügyi szaktekintélye is itt tanult. Itt fejezte be Olaszországban megkezdett tanulmányait Stephanus Taurinus (Stieröxel István) (1480?–1519) humanista költő, aki a Dózsa-háborúról írt eposzt. Itt tanult Szerémi György (1490 körül–1558 után), aki Verancsics Antal felkérésére megírta latin nyelvű emlékiratát az 1456–1543 közötti évekről.

1364. május 12-én került sor a krakkói egyetem alapítására. Ide járt Temesvári Pelbárt (1435 körül–1504) ferences egyházi író. Itt kezdte el 1463-tól tanulmányait – Bakócz Bálint titeli prépost költségén – erdői Bakócz Tamás egyházfedelem és a művészetek mecénása is. Itt tanult a magyar középkor legtermékenyebb, külföldön is ismert írója, Laskai Osvát (1450?–1511) is. 1477-től kezdve tanult itt a Thurzók pártfogoltja, Szatmári György politikus, főpap is. 1493-ban iratkozott be a krakkói egyetemre Gyöngyösi Gergely (1472?–1530–1545?) katolikus egyházi író.

Annak ellenére, hogy nagy volt a távolság Magyarország és Franciaország között, a párizsi egyetemre is elvetődtek magyar diákok. Elsőként talán Adorján királyi kancellár nevét említhetjük meg, aki 1202-ban halt meg. Főpapjaink közül Lukács (1158–1181 között volt érsek) és Jób (1185–1209 között volt érsek) esztergomi érsek tanult Párizsban, valamint Ugrin spalatói érsek volt 12 évig párizsi diák.

A második – az európai csatlakozáshoz mérhető – esemény sornak a reformáció megjelenését és az egész országra gyakorolt hatását tekintjük. Ez sem volt más, mint jól átgondolt politikai akció, amely elméletileg is előkészítette a polgárság előtérbe kerülését.

Ekkor már megszorodott európai egyetemekkel kellett számolni. Ennek megfelelően az egyetemeken tanulók száma is a többszörösére nőtt. A könyvnyomtatás megjelenése lehetővé tette, hogy a hazatérő diákok az itthoni anyaiskoláik számára – hálájukat, tiszteletüket, köszönetüket leróvándó – egy-két jelentősebb könyvet hoztak haza Európából, ami nem egyszer egy-egy iskola könyvtárának alapját teremtette meg.

A teljesség igénye nélkül a reformációt követő évszázadok néhány jelentősebb diákját szeretném bemutatni.

A bolognai egyetemre járt *Balsaréti Vitus János* (1529–1575) orvos. református lelkész, aki a wittenbergi évek után jött a városba, hogy orvostudományi tanulmányokat folytathasson. Itt tanult *Ferenczffy Lőrinc* (1577?–1640), aki a olomouci gimnáziumi évek után itt tanult jogot, majd kiváló nyomdász lett belőle.

A magyar arisztokrácia leginkább a római egyetemet kedvelte. Itt tanult *Pongrácz Imre* báró (1654–1724), akit római és vatikáni útleírásai tettek híressé az irodalomban. Rómába jött tanulni a kassai, az egri és a nagyszombati tanulmányai után gróf *Barkóczy Ferenc* (1710–1765), aki egészen az esztergomi érsekségig feljutott a ranglétrán. Ide jutott Grassalkovich Antal támogatásával a pesti és nyitrai évek után *Bajtay József Antal* báró (1717–1773) katolikus egyházi író is. *Batthyány Ignác* gróf (1741–1798) is Rómában tanulta meg a könyveket megbecsülni, értékelni és lett 1792-ben a híres Batthyáneum megalapítója.

A sienai egyetemet 1321-ben alapították. Ide járt *Nádasdy Ferenc* gróf (1623–1671) is, ahonnan 1642-ben tért haza. 1655-ben országbíró lett, s akit a Wesselényi-féle összeesküvés miatt a bécsi udvar kivégeztetett.

A magyar arisztokrácia aulikus urai a bécsi egyetemre is szívesen küldték gyermekeiket tanulni. A kép azonban színesebb volt, mint ahogy azt gondolnánk. Ugyanis 1517 után több, később protestáns egyházi vezető is a római katolikus egyház egyetemeire járt tanulni. Ilyennek tekinthetjük *Szegedi Kis István* (1505–1572) egyházi író is, aki 1535–1537 között a bécsi egyetemen tanult és aki későbbi bolyongásai során a mezőtúri középiskolát is igazgatta egy ideig. Hasonló pályát futott be az erdélyi szász humanista filológus, *Martin Brenner* (1520–1553) is, aki 1543–1547 között volt Bécsben diák. *Baksay Ábrahám* (1530–1577) felvidéki történétíró 1535-ben volt a bécsi egyetem hallgatója. *Zsámboky János* (1531–1584) költő, filológus, történész 1542-ben kezdte meg tanulmányait Bécsben Georg Rithamernél. *Bornemissza Péter* (1535–1584 első fele) költő, evangélikus egyházi író és drámaíró 1556 körül volt bécsi diák. Ugyancsak bécsi diák volt *Batthyány Boldizsár* (1538–1590) 1547 és 1560 között, aki neves műgyűjtő és mecénás volt. *Bocskey István* is feltehetőleg járt a bécsi egyetemre, hiszen ifjúkora nagyrészt Bécsben és Párgában töltötte. Bécsben tanult *Gyulafy Lestár* (1557–1606 után) történétíró, aki Báthory Zsigmond lengyelországi diplomatája is volt. *Naprágyi Demeter* (1559–1619) mecénás, győri püspök feltehetőleg szintén Bécsben volt egyetemista. *Dobokay Sándor* (1567–1621) jezsuita teológus és író a krakkói és a poznańi tanulmányok után 1591–1593-ban Bécsben, 1596-ban Gratzban tanult. *Révay Péter* báró (1568–1622) író Bártfán, Iglón, Bécsben és Strassburgban tanult. *Pázmány Péter* (1570–1637), aki református nemesi család gyermeke volt, Váradon kezdte iskoláit, majd krakkói és jaroslavi tanulmányok után 1590 ősze és 1593 tavasza között Bécsben filozófiai tanulmányokat folytatott. *Széchenyi György* (1592–1695) katolikus egyházi író 1625-ben Bécsben teológiát hallgatott. *Bornemissza Gergely* (?–1584) humanista mecénás 1584-ben a bécsi egyetemen tanult. *Pesthi Mizsér Gábor* (XVI. század) író, bibliafordító 1527–1538 között Bécsben tanult. *Zrínyi Miklós* és *Zrínyi Péter* 1528–1534 között a bécsi és a gratz egyetemet látogatta. *Balassa Bálint* (1626–1684) 1649-ben filozófiát tanult Bécsben.

A széttagolt Németországban számos egyetemet alapítottak. Szinte mindegyik egyetemen találhatunk magyar nemzetiségű diákokat.

Az altoldorfi egyetemet 1623-ban alapították. Ide járt többek között *Czvittinger Dávid* (1675–1743) lexikonszerkesztő, bibliográfus, aki 1701-ben volt itt diák.

Az 1810-ben alapított berlini egyetem egyik legnevesebb magyar hallgatója az a *Bocsor István* (1807–1885), aki később neves pápai tanár, tankönyvíró és történész lett, akiről Kozma Andor költő „A carthagói harangok” című költeményét írta. 1837-ben tért haza Berlinből.

Az erlangeni egyetemet 1742-ben alapították. Itt tanult *Cornides Dániel* (1732–1787) történész, egyetemi tanár, aki Körmöcbányán, Losoncon és a Pozsonyban kezdett tanulmányait Erlangenben fejezte be.

A *göttingai egyetemet* 1737-ben alapították. A magyar diákok közül itt tanult 1787 és 1789 között *Barczafalvi Szabó Dávid* (1752–1828) lapszerkesztő, műfordító és nyelvújító. Az egyetem természettudományi karán tanult *Diószegi Sámuel* (1761–1813) botanikus, református egyházi író, akik sógorával – *Fazekas Mihállyal* – együtt írta a Magyar fűvészkönyvet. 1796-tól a *göttingai egyetemen* tanult *Bolyai Farkas* (1775–1836), aki barátságot kötött az itt tanító Gaus-szal. 1792-től *Göttingában* tanult *Budai Ézsaiás* (1766–1841), a neves klasszika-filológus és történetíró is. Itt volt diák *Bethlen Elek* gróf (1777–1841) dráma- és történetíró.

A *hallei egyetem* alapítására 1694-ben került sor August Hermann Francke szervezésében. Itt szerzett egyetemi végzettséget *Szentábrahádi Lombárd Mihály* (1683?–1758) unitárius egyházi író, aki 1712–1715 között *Leidenben*, *Oderafrankfurtban* és *Hallében* tanult. *Bél Mátyás* (1684–1749) a hazai honismereti irodalom megteremtője 1704-től tanult itt. *Benczur József* (1728–1784) jogtörténész 1750–1755 között volt a hallei és a jénai egyetem hallgatója.

A *heidelbergi egyetemet* 1386-ban alapították. *Pápai Páriz Ferenc* (1649–1716) író 1672–73-ban *Lipcsében*, *Marburgban*, *Heidelbergben* és *Bázelben* tanult. *Szamosközy István* (1565–70 körül – 1612?) történetíró 1589-től *Heidelbergben* járt egyetemre. *Szenci Molnár Albert* (1574–1634) 1593-tól tanult a városban. *Geleji Katona István* (1589–1649) református egyházi író 1615-től *Bethlen Gábor* költségén tanult *Heidelbergben*. *Comenius Ámos János* (1592–1670) pedagógus, író 1613–14-ben járt *Heidelbergben* egyetemre. *Thúri György* (?–1612) költő, fordító 1600-ban, *Bethlen Miklós* gróf (1642–1716) író, politikus 1661–64-ben tanult *Heidelbergben*, valamint *Utrechtben* és *Leidenben*.

A *jénai főiskolát* 1548-ban alapították, egyetemmé 1558. február 22-én nyilvánították. *Idős Burius János* (?–1688) egyházi író 1655-ben járt *Jénában*. *Báchmezei István Pál* (1689–1735) orvos, író *Wittenbergben* és *Jénában* tanult és 1710-ben *Jénában* avatták orvosdoktorrá.

A *lipcsei egyetemet* V. Sándor pápa 1409. szeptember 9-i bullája emelte egyetemi rangra. Itt végezte az egyetemet *Illésházy István* gróf (1593–1648), aki 1608-tól az ország nádora volt. *Pápai Páriz Ferenc* (1649–1716) író 1672–73-as években volt *lipcsei diák*.

A *marburgi egyetem* alapításának éve: 1527. *Keserői Dajka János* (1580–1633) református egyházi író 1607-ben járt a *marburgi egyetemre*. *Teleki Pál* gróf (1677–1731), a nevezetes mecénás 1697-től tanult *filozófiát, jogot és történelmet* a *marburgi egyetemen*.

Az *Odera melletti Frankfurt egyetemét* 1506-ban alapították és 1811-ben *Boroszlóba* helyezték át. Itt tanult *David Frölich* (1595–1648) természettudós, az európai hírű polihisztor, aki a kézmárki tanulmányai után jött ide. *Dengelegi B. Péter* (1597–1648) író 1622-ben *Bethlen Gábor* támogatásával *Oderafrankfurtban*, *Frankerben* és *Leidenben* járt egyetemre. *Medgyesi Pál* (1604–1663) református egyházi író 1621-től *Bártfán*, majd *Debrecenben* tanult. 1628-tól az *oderafrankfurti*, a *leideni*, a *cambridgei egyetem hallgatója* volt. *Bonyhai Simon György* (1673–1737) református egyházi író 1699-ben iratkozott be a város egyetemére. *Miklósvári Sebe János* (?–1749) református egyházi író 1710-től volt hallgatója az *oderafrankfurti egyetemnek*. *Deáki Filep József* (1681–1748) református egyházi író 1709–1711 között az *oderafrankfurti*, a *franeakeri* és az *utrechtii egyetem diákja* volt. *Szentábrahádi Lombárd Mihály* (1683?–1758) unitárius egyházi író 1712–1715-ben volt az egyetem hallgatója. *Borosnyai Lukács János* (1694–1760) református egyházi író 1721-től az *oderafrankfurti* és a *leideni egyetem hallgatója*. *Baconi Ince Mihály* (1723–1795) egyházi író, református lelkész 1745–1749-ben *leidenben* és *Oderafrankfurtban* tanult. *Idős Ráday Gedeon* (1713–1792) költő, irodalomszervező, mecénás 1732-ben *Oderafrankfurtban* jogot halgatott. *Borosnyai Nagy Zsigmond* (1704–1774) református egyházi író 1730-ban *Oderafrankfurtban* tanult.

A *rostocki egyetemet* 1419-ben alapították. *Parschitius Christopforus* (1640–1643–1712?) evangélikus latin költő, történetíró *Rostockban* és *Wittenbergában* tanult.

A *strassburgi egyetemet* 1621-ben alapították. *Baranyai Decei János* (1560–1601) humanista történetíró 1591-ben itt védte meg disszertációját. *Révay Péter* báró (1568–1622) író *Bártfán*, *Iglón*, *Bécsben* és *Strassburgban* tanult. *Szenci Molnár Albert* (1574–1634) költő, író, fordító, a késő reneszánsz protestáns művelődés kiemelkedő alakja 1593-ban a *strassburgi egyetemen* filozófiai képzettséget és baccalaureátusi fokozatot szerzett, de innen a kálvinizmusa miatt eltanácsolták.

A *tübingeni egyetemet* 1477-ben alapították. *Kassai Zsigmond Dávid* (1556–1587) református tanár, költő 1577–1579-ben *Wittenbergben*, *Tübingenben* és *Heidelbergben* tanult. *Dömötöri*

György (1640–1686) versszerző Vitnyédi István támogatásával; Cvittinger Dávid (1675–1743) lexikonszerkesztő, bibliográfus 1696-tól Tübingenben járt egyetemre.

A wittenbergi egyetemet 1502-ben alapították és 1815-ben egyesítették a hallei egyetemmel. Talán itt találkozunk a legtöbb magyar diákkal. Az első között szerepel *Dévai Bíró Mátyás* (1500 körül–1545 első fele), aki nevezetes hitvitázó és író volt. Elvei miatt börtönbe is vetették. Itt tanult *Sylvestér János* (1504–1552) humanista író és bibliafordító is, aki Melanchton miatt jött Wittenbergbe. *Szegedi Kis István* (1505–1572) 1543-tól járt itt és teológiai doktori címét is itt szerezte. *Heltai Gáspár* (1510–1574) író és nyomdász szintén Melanchton miatt jött Wittenbergbe. *Batizi András* (1515 körül–1546) református énekszerző 1642–43-ban tanult Wittenbergben. *Farkas András* (XVI. század) protestáns énekszerző 1531-ben Andreas Lupus Strigoniensis néven iratkozott be az egyetemre. *Dávid Ferenc* (1520?–1579) egyházi író, reformátor, az erdélyi unitárius egyház alapítója 1545–1550 között járt a wittenbergi egyetemre. *Gálszécsi István* (?–1543) református énekszerző 1526-ban tanult a városban. *Ozori Imre* (?–1550 előtt) református egyházi író, Békés és Körösladány protestáns papja 1531-től a wittenbergi egyetem hallgatója volt. A mezőtúri születésű *Thúri Farkas Pál* (?–1571) református egyházi író az ország legrégebbi középiskolájában – a mezőtúri református középiskolában – tanult és innen ment 1555-ben Wittenbergbe, ahol a magyar coetus alapító tagja lett. *Thuri György* (?–1612) költő, fordító, aki Heidelbergben poeta laureatus címet kapott 1597–1600 között Wittenbergben tanult. *Csabai Mátyás* (?–1562) költő Dobó Ferenc támogatásával 1555-től tanult Wittenbergben. *Balsaréti Vitus János* (1529–1575) református lelkész gyulai, erdődi, nagybányai és sárospataki tanulmányai után 1550-től Wittenberben járt egyetemre, ahol 1554-ben magisteri fokozatot szerzett, 1555-ben a magyar coetus alapító tagja volt. *Károlyi Gáspár* (1530 körül–1591 vége) református egyházi író, a híres bibliafordító 1556-tól ugyancsak Wittenbergben járt egyetemre. *Molnár Gergely* (1530–1564) nyelvtaníró, református teológus, a 30 kiadást megért latin nyelvtan szerkesztője, 1554–56-ban járt a wittenbergi egyetemre. *Gyalui Torda Zsigmond* (?–1569) filológus, akinek latin prózai és verses művei Padovában jelentek meg, 1539-től Wittenbergben tanult és 1544-ben itt lett magiszter. *Zsámboki János* (1531–1584) költő, filológus, történész 1545-ben lett tanítványa Melanchton Fülöpnek Wittenbergben. *Egri Lukács* (?–1574) református, majd unitárius író, versszerző 1552-től tanult Wittenbergben. *Méliusz Juhász Péter* (1532–1572) református egyházi író 1556 október 25-től volt a wittenbergi egyetem hallgatója és a magyar coetus seniora. *Bornemissza Péter* (1535–1584 első fele) költő, evangélikus egyházi író és drámaíró is 1556 körül Melanchton miatt tanult Wittenbergben. *Szegedi Gergely* (1537–1566) református énekszerző 1556-ban Petrovics Péter és Kálmáncsehi Sánta Márton támogatásával tanult Wittenbergben. *Szenci Molnár Albert* (1574–1634) 1590–93 között tartózkodott a városban és járt az egyetemre. *Károlyi András* (?–1583 után) protestáns egyházi író 1556-ban Wittenbergben tanult. *Bódog Józsa* (Josephus Macarius) (?–1583–1584?) humanista, aki Balassa Menyhárt környezetéhez tartozott, 1540–1544 között tanult Wittenbergben. *Ceglédi György* (?–1584 vége) református egyházi író, aki Méliusz Péter segítőjeként részt vett a „Debrecen-Egervölgyi Hitvallás” szerkesztésében, 1554-ben Wittenbergben tanult. Itt járt egyetemre *Mágocsy András* (?–1586) humanista műveltségű református birtokos nemes is, akit nagybátyja – Mágocsy Gáspár – 1559-től Wittenbergben taníttatott. *Skaricza Máté* (1544–1591) író, fordító, református egyházi énekszerző is, aki Szegedi Kis István tanítványa volt, és mestere támogatásával 1569–1572 között utazta be Európa legtöbb országát. Így jutott el a padovai, a genfi és a wittenbergi egyetemekre. *Hodászi Pap Lukács* (1555–1613) református egyházi író, a tiszántúli egyházkerület püspöke, 1580-tól tanult Wittenbergben. *Hodik János* (1585–1642) evangélikus egyházi író 1609-től látogatta a wittenbergi egyetemet és 1610-ben magisteri fokozatot ért el. *Kassai Zsigmond Dávid* (1556–1587?) református tanár, költő 1577–79 között tanult Wittenbergben. *Baranyai Decsi János* (1560–1601) humanista történetíró 1587-től tanult Wittenbergben. *Keserői Dajka János* (1580–1633) református egyházi író, aki Geleji Katona Istvánnal összeállította a református egyház hivatalos graduálját, 1607-től Wittenberg hallgatója volt. *Tolnai Fabricius Bálint* (XVI. század) versszerző 1575-től tanult Wittenbergben. *Lethenyei István* (1580-as évek vége – 1653?) evangélikus egyházi író Wittenberben végzett, majd sárvári prédikátor lett. *Mihálykó János* (?–?) evangélikus egyházi író, 1593 után volt a wittenbergi egyetem hallgatója, majd Eperjesen lett lelkész. *Kecskeméti Alexis János* (?–1618?) református egyházi író 1595–98 között Wittenbergben és Heidelbergben tanult. *Debreceni Csorba István* (XVI–XVII. század) református versszerző, 1584–1587 között Wittenbergben tanult. *Báchmegeyi István Pál* (1689–1735) orvos, író, aki a pozsonyi, rozsnói és eperjesi tanulóévek után a wittenbergi egyetemen orvosi tanulmányokat folytatott, 1710-ben avatták doktorrá a

jénai egyetemen. *Ambrózy György* (1694–1746) szlovák nyelvű evangélikus egyházi író 1718–1721 között Wittenbergben járt egyetemre és az egyházi viszályokról disputált (*De causis turbarum in ecclesia*).

A *krakkói egyetemre* járt *Nagyaszbathy Márton* (*Thyrnavius Martinus*) (XVI. század eleje) az egyik legképzettebb, európai látóköri bencés szerzetes, aki 1506–1514 között volt krakkói diák. *Dévai Bíró Mátyás* (1500 körül–1545 első fele) a krakkói egyetemen is tanult. *Erdősi Sylvester János* (1504–1552) 1526-tól a krakkói egyetemen tanult. *Szegedi Kis István* (1505–1572) egyházi író 1537-től a krakkói egyetem hallgatója. *Ozorai Imre* (?–1550 előtt) református egyházi író 1530-tól a krakkói egyetemen tanult. Itt jelent meg kátészerű vitairata 1535-ben és 1546-ban. *Kálmáncsehi Sánta Márton* (?–1557) énekszerző 1523–25 között a krakkói egyetemen tanult és itt lett magiszter is. Mezőtúron is volt lelkész az 1540-es években. *Dobokay Sándor* (1567–1621) jezsuita teológus, író, 1578-ban Krakkóban tanult. Pázmánnyal együtt küzdött a reformáció ellen. *Károlyi András* (?–1583 után) protestáns egyházi író, 1557–58 telétől Krakkóban volt diák. „Ez mostani visszavonásokról” című műve is itt jelent meg 1580-ban. *Pázmány Péter* (1570–1637) esztergomi érsek 1588–90-ben volt novicius Krakkóba és közben az egyetemre is járt.

Poznanban 1518-ban alapították meg a Lubranksi Irodalmi Akadémiát, amely azután 1919-től egyetemi rangra emelkedett. Ide járt *Dobokay Sándor* (1567–1621) jezsuita teológus, író 1590-ben.

A *párizsi egyetemre* járt *Dudith András* (1533–1589) humanista tudós, filológus 1554-ben, aki a magyar klérus képviselte 1562–63-ban a tridenti zsinaton. *Berzeviczy Márton* báró (1538–1596) diplomata 1564-ben volt párizsi diák. Ő készítette elő Báthory István lengyel királlyá választását.

Az *orleansi egyetemet* 1305-ben alapították. *Berzeviczy Márton* ezen az egyetemen is tanult.

A *bázeli egyetem* alapítási éve: 1460. Itt tanult 1540-től *Martin Brenner* (1520 előtt–1553) százsz humanista filológus, evangélikus lelkész. *Csernátoni Pál* (1633–1679) református tanár, Apácai Csere János tanítványa 1655-ben tanult Bázélban.

Kocsi Csörgő Bálint (1647–?) református egyházi író Zürichben, Genfben és Bázélban járt egyetemre. Ő a Főhőse Moldova György: Negyven prédikátor című regényének. *Pápai Páriz Ferenc* (1649–1716) író 1672–73-ban a bázeli egyetemen is megfordult. Itt tanult *Teleki Ádám gróf* (1740?–1792) költő, fordító és *Teleki József gróf* (1738–1796) is.

A *genfi egyetem* alapítását 1559-től a Genfi Köztársaság által alapított Akadémiától számítják. Itt is tanult *Berzeviczy Márton* báró (1538–1596), *Skaricza Máté* (1544–1591) és *Kocsi Csörgő Bálint* (1647–?). *Enyedi György* (1555–1597) unitárius egyházi író 1583–87 között volt genfi diák.

A *cambridgei egyetemet* némelyek szerint 630-ban, mások szerint csak 1209-ben alapították. Itt is tanult 1628-tól *Medgyesi Pál* (1604–1663) református egyházi író, Lórántffy Zsuzsanna udvari papja. *Weszprémi István* (1723–1793) orvos, történész 1752-től tanult itt is és más egyetemeken is.

A *londoni egyetemet* 1561-ben alapították. Mind *Berzeviczy Márton* báró, mind *Weszprémi István* járt erre az egyetemre is.

Oxford 1214-től rendelkezik egyetemmel. *Nicolaus Clericus de Hungaria* (XII. század) az első név szerint ismert oxfordi magyar diák. 1192–1197 között szerepelt a neve az iratokban. Tudós *Weszprémi István* itt is járt egyetemre.

A *németalföldi Franeker egyetemét* 1585-ben alapították, de Napóleon 1811-ben beszüntette működését. *Salánki György* (1597–1641) református egyházi író I. Rákóczi György támogatásával látogatta a város egyetemét. *Dengelegi B. Péter* (1597–1648) író pedig 1622-től Bethlen Gábor támogatásával járt ide. *Tólnai Dali János* (1606–1660) református egyházi író 1632-től járt a franekeri egyetemre, majd Rákóczi Zsigmond tábori papja lett. *Enyedi Fazekas János* (1619–1662) református egyházi író Medgyesi Pál és Keresztúri Pál támogatásával tanult a franekeri egyetemen. *Czeplédy István* (1619–1671) református egyházi író, költő 1644-ben volt a franekeri egyetem hallgatója, később részt vett a Wesselényi-féle összeesküvésben. Sokat vitázott a kassai jezsuitákkal. *Apácai Csere János* (1625–1659) filozófiai és pedagógiai író 1648-ban a Geleji Katona Istvántól neki ítelt ösztöndíjjal holland egyetemeken – így Franekerben is – tanult. *Görgei P. Pál* (?–1674) református egyházi író 1654-től tanult a franekeri egyetemen.

A hollandiai groningeri egyetemet 1614-ben alapították. Tolnai Dali János és Görgei G. Pál ezen az egyetemen is tanult. Csúzi Cseh Jakab (1639–1695) református egyházi író, akit később gályarabságra hurcoltak, 1663-ban tanult ezen az egyetemen.

Az utrechti egyetemet 1636-ban alapították. Czeglédi István (1619–1671), Apácai Csere János (1625–1659) és Görgei P. Pál (?–1674) itt is tanult. Komáromi Csipkés György (1628–1678) református egyházi író, nyelvtanító, bibliafordító 1650-től Derecen város ösztöndíjasaként járt az utrechti egyetemre. Buzinkai Mihály (1630–1683) református egyházi író Sárospatakon Comenius tanítványa volt. 1652-től az utrechti egyetemen tanult. Csernátóni Pál (1633–1679) református tanár, Apácai Csere János tanítványa, 1662–63-ban az utrechti egyetemen végzett.

Végül érdekességként jegyezzük ide Gyöngyösi Pál (1668–1743) református egyházi író egyetemi pályafutását, aki a következő egyetemeken tanult: Oxford, Cambridge, London, Leiden, Utrecht, Franeker, Göttingen, Oderafrakturf, Lipcse, Wittenberg, Genf és Halle. Ez a teljesítmény a maga idejében bizonyosan rekordnak számított.

A nyugati országokba peregrinált diákok számára elsősorban az egyetemek többségében megtalálható modernség járhatott szinte felmérhetetlen haszonnal, mert a korszerűséghez hozzátartozott a szellemi nyitottság, a széles tudományos kitekintés, a magas oktatási színvonal. Az európai egyetemek valóban „egyetemességet” fejeztek ki. Így az ott látott példát itthon is lehetett – megkísérelheték – alkalmazni. A siker mértéke a körülményektől függött.

Dr. Tolnay Gábor

Felhasznált irodalom: Barinkay Lajos: A magyar reneszánsz kor felsőoktatása. Pannónia könyvtár 78. Pécs, 1943.; Benda Kálmán: A művelődés helyzete Magyarországon a XVII – XVIII. században. In.: A magyar értelmiség a XVII-XVIII. században. Szerk.: Zombori István. Szeged, 1984.; Csikesz Sándor: A Debreceni Kollégium évszázados külföldi kapcsolatainak vázlata. Debrecen, 1938.; Eckhardt Sándor: Magyar szónokképzés a XVI. századi Strassburgban. *Értekezések a Nyelv- és Széptudományi Osztály köréből* XXVI. 5. MTA Bp., 1944.; I. Hermann Egyed – Artner Edgár: A hittudományi kar története 1635–1935. Bp., 1938.; Kosáry Domokos: Művelődés a XVIII. századi Magyarországon. Bp., 1980.; Nyáry Pál: A krakói [!] egyetem és magyar diákjai a XIV-XVI. században. Bp., 1942.; Nyéry Pál: A régi külföldi egyetemek magyar diákjai. *A nemzeti élet iskolája*. Bp., 1943.; Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai. 1221–1864. *Olaszországi magyar emlékek*. Kiadja Veress Endre. [Közreadja az] MTA Bp., 1941.; Segesváry Lajos: Magyar református ifjak az utrechti egyetemen 1636–1836. *Theológiai tanulmányok* 44. Debrecen, 1935.; Trócsányi Bertá: Magyar református teológusok Angliában a XVI. és XVII. században. *Debreceni angol dolgozatok* 11. Debrecen, 1944.; Veress Endre: Olasz egyetemi városok magyar vonatkozásai. Pécs, 1941.; Verzár Frigyes: Régi magyar vonatkozások Baselben. Debrecen, 1931. (Klny. a Debreceni Szemléből.)

Németország és Franciaország között¹

Elzász kulturális önállóságának kérdése

A tudat, hogy két kultúrához tartozunk és emellett specifikus helyi identitásunkat is megőrizzük, számunkra ma már magától értetődő eleme franciaságunknak, amely egyben Európa felé nyitott elzászi sajátosság is. Néhány évtizede ez még nem volt így. 1870 óta Elzászt – és vele együtt a német Lotharingia egy részét – négyszer csatolták Franciaországhoz vagy Németországhoz. Mindkét állam megpróbálta az elzászi identitást saját nemzeti kultúrájának érdekében visszaszorítani. A kulturális integráció és a beolvasztási törekvések legfontosabb eszköze a nyelv- és az iskolapolitika volt. Erről egy elzászi író így ír napjainkban: „Elzász az a tó, amelynek Franciaország és Németország önimádóan fölé hajolt, abban reménykedve, hogy a tó saját képüket fogja visszatükrözni.”

Elzásznak, mint tartománynak a történelme viszonylag fiatal. A XVII. században „Elzász”-nak nevezték azt a területet, amely kelet nyugati irányban a Rajna és a Vogézek között, észak-déli irányban pedig a lotharingiai hercegség és Burgundia között helyezkedett el. A terület különböző tartományok között volt felosztva. A Habsburg-uralkodóknak éppúgy voltak itt birtokaik – Felső-Elzász és a Pfirt grófság –, mint más német fejedelmeknek pl. a pfalzi

¹ A cikk szerzője dr. Rainer Babel professzor, a párizsi Német Történelmi Intézet igazgatója, aki a francia-német kapcsolatok alakulásának történetével foglalkozik és vezeti az Intézet újkorral foglalkozó osztályát. A müncheni egyetem rendes tanára, a történelmtudomány doktora.